

WYBUR ZAJĘĆ
WIDZISZ BŁĄD?

Indywidualizacja zajęć - podstawy prawne

Autorzy: Mateusz Kopaczyński
Korekta: Ewelina Dusza, Julia Sobolewska
Skład: Jakub Persjanow

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

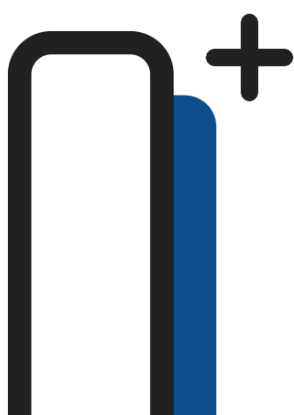
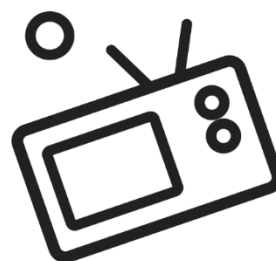
Zadanie publiczne współfinansowane jest ze środków
otrzymanych od Ministerstwa Edukacji i Nauki

Warszawa, 2021 r.

Spis treści

Wprowadzenie	2
Wstęp	2
Akty prawne	3
Program studiów	6
Możliwość indywidualizacji kształcenia	11
Podsumowanie	20

Wprowadzenie

Wstęp

“Indywidualizacja programu kształcenia jako jedno z praw studenta” jest projektem realizowanym przez Parlament Studentów Rzeczypospolitej Polskiej w ramach inicjatywy „Organizowanie i animowanie działań na rzecz środowiska akademickiego”, mającej na celu analizę podstaw prawnych i faktycznych indywidualizacji kształcenia w szkolnictwie wyższym w Polsce, wskazanie dobrych i złych praktyk oraz wniosków i postulatów w zakresie indywidualnego podejścia do nauczania na studiach. Problematyka indywidualizacji kształcenia studentów nie jest niczym nowym i funkcjonuje w dydaktyce akademickiej już od wielu lat. Najbardziej znamienitym przykładem takiej filozofii przekazywania wiedzy jest idea student-centered learning, czyli nauczania zorientowanego na studenta. W przeciwieństwie do klasycznej koncepcji nauczania, która w centrum stawiała nauczyciela, na którym skupiało się kształcenie, student-centered learning przenosi ciężar nauczania z prowadzącego na uczniów, którzy są główną jednostką partycypującą w całym procesie. Konsekwencją tego jest potrzeba doboru adekwatnych form i metod kształcenia w stosunku do wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych, które w założeniu mają być przekazane. Zorientowanie na studenta to także inne instytucje zmierzające do zapewnienia studentom możliwości wcielenia się w rolę poszukiwacza, którego celem jest odnalezienie i poszerzenie swojej wiedzy, a także rozwinięcie umiejętności praktycznych. W związku z tym student jako poszukiwacz, powinien mieć zapewnione najlepsze i skuteczne narzędzia, które wspomogą go w realizowanej po meandrach nauki ekspedycji. Ustawodawca oraz uczelnie zapewniają więc wiele instytucji związanych z indywidualizacją kształcenia tak, aby student mógł jak najefektywniej nabywać różnorodne efekty uczenia się i rozwijać swoje zainteresowania. Samo pojęcie indywidualizacji kształcenia jest nieostre i posiada wiele desygnatów. Wiąże się ono zarówno z instytucjami wyrażonymi w aktach prawnych, projektowaniu programów

studiów, jak i doborze odpowiednich treści i metod ich realizacji na poszczególnych kierunkach, modułach, czy nawet przedmiotach. Może to także wiązać się z dodatkowymi aktywnościami akademickimi związanymi z działalnością naukową, badawczą, społeczną czy przygotowującą do wejścia na rynek pracy. W tej oraz kolejnych publikacjach Parlamentu Studentów Rzeczypospolitej Polskiej zostaną przedstawione oraz omówione wszystkie najważniejsze aspekty związane z pojęciem indywidualizacji kształcenia. Poczynając od kwestii podstawowych, kończąc na szczegółowych zagadnieniach. Niniejsze opracowanie skupia się z kolei na wskazaniu podstaw terminologicznych oraz prawnych omawianego zjawiska.

Akty prawne

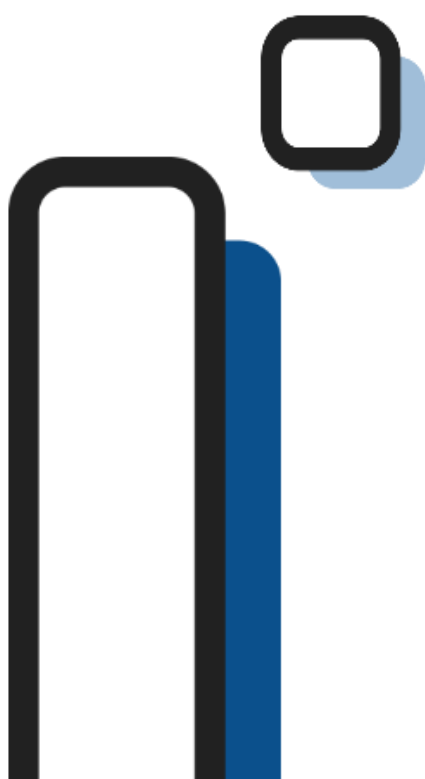
Najważniejszym aktem prawnym dotyczącym szkolnictwa wyższego i tym samym kwestii studiowania jest ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U.2021.478 t.j.), dalej zwana w niniejszym opracowaniu „Ustawą”. Nieodłącznym elementem Ustawy są rozporządzenia wykonawcze. Najbardziej istotnym z perspektywy omawianego tematu jest rozporządzenie ministra nauki i szkolnictwa wyższego z dnia 27 września 2018 r. w sprawie studiów (Dz.U.2021.661 t.j.), dalej zwane w niniejszym opracowaniu „Rozporządzeniem”. Bardzo ważnym elementem całej układanki prawnej są także akty prawa wewnętrznego uczelni na czele z regulaminem studiów, który zgodnie z art. 75 ust. 1 Ustawy określa organizację studiów oraz związane z nimi prawa i obowiązki studenta. Dodatkowo uczelnia może w regulaminie pozostawić pewną swobodę dookreślenia określonych spraw w innych aktach wewnętrznych jak np. zarządzenia rektora, dziekana czy uchwały rady wydziału, jeżeli statut uczelni przewiduje takie organy lub jednostki i przypisuje im określone kompetencje. Nie sposób pominąć także kryteria oceny programowej kierunków, które zostały określone w rozporządzeniu ministra nauki i szkolnictwa wyższego z dnia 12 września 2018 r. w sprawie kryteriów oceny programowej (Dz.U.2018.1787). Zgodnie z § 1 tego rozporządzenia kryteriami oceny programowej są, m.in. realizacja programu studiów oraz jakość wsparcia

studentów w procesie uczenia się. Te dwa kryteria znajdują swoje odzwierciedlenie w kryteriach oceny programowej Polskiej Komisji Akredytacyjnej – ustawowej, niezależnej instytucji zrzeszającej ekspertów z różnych dziedzin oraz mającej na celu zapewnienie i doskonalenie jakości kształcenia w placówkach szkolnictwa wyższego w Polsce, m.in. poprzez dokonywanie regularnych ocen prowadzonych przez uczelnie kierunków. Szczegółowe kompetencje i zasady funkcjonowania Polskiej Komisji Akredytacyjnej można znaleźć w art. 241 – 258 Ustawy oraz w Statucie Polskiej Komisji Akredytacyjnej dostępnym na stronie internetowej: https://pka.edu.pl/wp-content/uploads/2019/07/2018_statut_tekst_ujednolicony.pdf. W ramach standardów 2.2 – „Harmonogram realizacji programu studiów oraz formy i organizacja zajęć, a także liczba semestrów, liczba godzin zajęć prowadzonych z bezpośrednim udziałem nauczycieli akademickich lub innych osób prowadzących zajęcia i szacowany nakład pracy studentów mierzony liczbą punktów ECTS, umożliwiają studentom osiągnięcie wszystkich efektów uczenia się, a także standardu 8.1 – „Wsparcie studentów w procesie uczenia się jest wszechstronne, przybiera różne formy, adekwatne do efektów uczenia się, uwzględnia zróżnicowane potrzeby studentów, sprzyja rozwojowi społecznemu i zawodowemu studentów poprzez zapewnienie dostępności nauczycieli akademickich, pomoc w procesie uczenia się i osiągnięciu efektów uczenia się oraz w przygotowaniu do prowadzenia działalności zawodowej w obszarach zawodowego rynku pracy właściwych dla kierunku, motywuje studentów do osiągnięcia bardzo dobrych wyników uczenia się, jak również zapewnia kompetentną pomoc pracowników administracyjnych w rozwiązywaniu spraw studenckich.”, w ramach których Polska Komisja Akredytacyjna ocenia m.in. plan studiów pod kątem tego, czy umożliwia on „wybór zajęć, którym przypisano punkty ECTS w wymiarze nie mniejszym niż 30% liczby punktów ECTS, koniecznej do ukończenia studiów na danym poziomie, według zasad, które pozwalają studentom na elastyczne kształtowanie ścieżki kształcenia”, a także zapewnienie i dostosowanie odpowiedniego wsparcia w postaci możliwości indywidualizacji kształcenia dla grup studentów i indywidualnych jednostek.

Warto także wskazać rozporządzenia określające standardy kształcenia dla kierunków przygotowujących do określonych w Ustawie zawodów.

Są nimi: rozporządzenie ministra nauki i szkolnictwa wyższego z dnia 25 lipca 2019 r. w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz.U.2021.890 t.j.), rozporządzenie ministra nauki i szkolnictwa wyższego z dnia 18 lipca 2019 r. w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu architekta (Dz.U.2019.1359), rozporządzenie ministra nauki i szkolnictwa wyższego z dnia 17 lipca 2019 r. w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu lekarza weterynarii (Dz.U.2019.1364) oraz rozporządzenie ministra nauki i szkolnictwa wyższego z dnia 26 lipca 2019 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu lekarza, lekarza dentystry, farmaceuty, pielęgniarki, położnej, diagnosty laboratoryjnego, fizjoterapeuty i ratownika medycznego (Dz.U.2021.755 t.j.).

Program studiów

W niniejszym rozdziale zostały przedstawione podstawowe oraz najistotniejsze zagadnienia terminologiczne związane z zagadnieniem programu studiów, które pozwolą na zdefiniowanie konkretnych pojęć i tym samym ułatwią zrozumienie dalszych części publikacji. Podane definicje mają umocowanie w aktach prawa powszechnie obowiązującego wraz z wskazaniem ich konkretnych podstaw, jeżeli takie występują.

Zgodnie z art. 67 ust. 1 Ustawy studia prowadzone są na określonym kierunku, poziomie i profilu na podstawie programu studiów. Kierunek to wyodrębnione organizacyjnie studia, które prowadzą do nabycia konkretnej wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych oraz przyporządkowane są zgodnie z art. 53 ust 1 Ustawy do co najmniej jednej dyscypliny naukowej z zastrzeżeniem, że w przypadku przypisania do więcej niż jednej dyscypliny naukowej, w programie powinna widnieć informacja o dyscyplinie wiodącej. Wyróżniamy trzy poziomy studiów – studia pierwszego stopnia, studia drugiego stopnia oraz jednolite studia magisterskie (art. 64 ust. 1 Ustawy) oraz dwa profile: praktyczny, na którym ponad połowa punktów ECTS jest przypisana zajęciom kształtującym umiejętności praktyczne oraz ogólnoakademicki, na którym ponad połowa punktów ECTS jest przypisana zajęciom związanym z prowadzoną w uczelni działalnością naukową (art. 64 ust. 2 Ustawy). Sam program studiów został zdefiniowany w Ustawie i Rozporządzeniu poprzez dokonanie wyliczenia tworzących go elementów. Zgodnie z przytoczonym już art. 67 ust. 1 Ustawy studia prowadzone są na podstawie programu studiów, który określa efekty uczenia się, opis prowadzący do uzyskania efektów uczenia się, a także liczbę punktów ECTS przypisanych do zajęć.

- **Efekty uczenia się** to inaczej wiedza, umiejętności i kompetencje społeczne, które student powinien opanować po ukończeniu studiów. Określają one nabycie konkretnych kwalifikacji wynikających z Polskiej Ramy Kwalifikacji i tym samym z Europejskiej Ramy Kwalifikacji. Każdy kierunek i jego program projektowany jest według wewnętrznego pomysłu uczelni, ale musi pozostawać w zgodzie z Polską Ramą Kwalifikacji. Wyjątkiem od szerokiej swobody kreowania studiów są kierunki z tzw. „standardami kształcenia”, których szczegółowe zasady, wymogi i opis kształcenia określone są przez właściwego ministra w odpowiednim rozporządzeniu. Standardami kształcenia objęte są wyłącznie kierunki przy kształceniu przygotowującym do wykonywania zawodów wymienionych w 68 ust. 1 Ustawy. Szczegółowe informacje o Polskiej Ramie Kwalifikacji oraz całym systemie kwalifikacji można znaleźć w ustawie z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (Dz.U.2020.226 t.j.). Wyróżniamy także przedmiotowe lub modułowe efekty uczenia się, które opisują nabywanie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych podczas realizacji poszczególnych części programu studiów (np. konkretne przedmioty na studiach) i pozostają w odniesieniu do kierunkowych efektów uczenia się.
- **Opis prowadzący do uzyskania efektów uczenia się** – oznacza konstrukcję i plan całych studiów, czyli zasady i elementy niezbędne do ukończenia studiów i tym samym osiągnięcia założonych efektów uczenia się.
- **Punkty ECTS** odzwierciedlają średni nakład pracy, który przeciętny student musi poświęcić, aby nabyć określoną wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne oraz przejść pozytywnie weryfikację, jaką jest np. egzamin. Jeden punkt ECTS to od 25 do 30 godzin pracy student. W te godziny wlicza się

zarówno zajęcia organizowane przez uczelnię (tzw. „godziny kontaktowe”), jak i jego indywidualną pracę związaną z danym przedmiotem, np. przygotowanie się do zajęć, zaliczeń, egzaminów itp. (tzw. „samokształcenie” lub „godziny niekontaktowe”). Zgodnie z art. 76 ust. 1 pkt 1 Ustawy, studia powinny liczyć co najmniej: 180 punktów ECTS – w przypadku studiów pierwszego stopnia, 90 punktów ECTS – w przypadku studiów drugiego stopnia, 300 punktów ECTS – w przypadku w przypadku jednolitych studiów magisterskich trwających 9 albo 10 semestrów oraz 360 punktów ECTS – w przypadku jednolitych studiów magisterskich trwających 11 albo 12 semestrów.

Na studiach o profilu praktycznym wymogiem jest także zawarcie w programie studiów obowiązkowych praktyk w wymiarze sześciu miesięcy dla studiów pierwszego stopnia i jednolitych studiów magisterskich oraz trzech miesięcy dla studiów drugiego stopnia (art. 67 ust. 5 Ustawy).

Rozszerzenie katalogu ustawowego zostało zawarte w Rozporządzeniu, konkretniej w § 3. Zgodnie z ust. 1 w programie studiów określa się:

- **formę lub formy studiów** - wyróżniamy dwie formy studiów: stacjonarną, w ramach której co najmniej połowa punktów ECTS objętych programem studiów jest uzyskiwana w ramach zajęć z bezpośrednim udziałem nauczycieli akademickich lub innych osób prowadzących zajęcia i studentów oraz niestacjonarną, w ramach której mniej niż połowa punktów ECTS objętych programem studiów może być uzyskiwana z bezpośrednim udziałem nauczycieli akademickich lub innych osób prowadzących zajęcia i studentów (art. 63 ust. 1 Ustawy);
- **liczbę semestrów i liczbę punktów ECTS konieczną do ukończenia studiów na danym poziomie;**

- tytuł zawodowy nadawany absolwentom;
- zajęcia lub grupy zajęć, niezależnie od formy ich prowadzenia, wraz z przypisaniem do nich efektów uczenia się i treści programowych zapewniających uzyskanie tych efektów;
- łączną liczbę godzin zajęć;
- sposoby weryfikacji i oceny efektów uczenia się osiągniętych przez studenta w trakcie całego cyklu kształcenia;
- łączną liczbę punktów ECTS, jaką student musi uzyskać w ramach zajęć prowadzonych z bezpośrednim udziałem nauczycieli akademickich lub innych osób prowadzących zajęcia;
- liczbę punktów ECTS, jaką student musi uzyskać w ramach zajęć z dziedziny nauk humanistycznych lub nauk społecznych, nie mniejszą niż 5 punktów ECTS - w przypadku kierunków studiów przyporządkowanych do dyscyplin w ramach dziedzin innych niż odpowiednio nauki humanistyczne lub nauki społeczne;
- wymiar, zasady i formę odbywania praktyk zawodowych oraz liczbę punktów ECTS, jaką student musi uzyskać w ramach tych praktyk.

W programie studiów powinno określić się także zajęcia z wychowania fizycznego w wymiarze nie mniejszym niż 60 godzin, za które wyjątkowo nie przyznaje się punktów ECTS. Wymóg ten dotyczy studiów pierwszego stopnia oraz jednolitych studiów magisterskich § 3 ust. 2 Rozporządzenia.

Możliwość indywidualizacji kształcenia

Zgodnie z tym, co wskazano wcześniej, indywidualizacja kształcenia to bardzo szerokie pojęcie, na które składa się wiele elementów. Zarówno tych przewidzianych wprost w przepisach, jak i wielu innych, które wynikają z prowadzenia polityki skutecznego kształcenia oraz procesów zapewnienia jak najwyższego poziomu jakości kształcenia. W niniejszym rozdziale zostaną wskazane najważniejsze z perspektywy studenckiej uregulowania prawne związane z zapewnieniem indywidualnego podejścia do kształcenia.

- **Umożliwienie wyboru zajęć w wymiarze nie mniejszym niż 30%**

Wymóg zapewnienia możliwości wyboru przez studenta zajęć, którym przypisano punkty ECTS w wymiarze nie mniejszym niż 30% liczby punktów ECTS koniecznej do ukończenia studiów wynika wprost z przepisów Rozporządzenia, a dokładniej z § 3 ust. 3. Przepis ten stanowi istotne wsparcie indywidualizacji kształcenia dla studentów studiów pierwszego stopnia, studiów drugiego stopnia oraz jednolitych studiów magisterskich. Dzięki zaznaczonemu wymogowi, studenci mają możliwość w pewnym stopniu kształtować własną ścieżkę edukacyjną zgodną ze swoimi zainteresowaniami i tym samym efektywnie rozwijać się naukowo, społecznie oraz zawodowo. Szczegółowa analiza problematyki wyboru zajęć, a także poziom realizacji tego obowiązku został opisany w kolejnych publikacjach związanych z indywidualizacją kształcenia.

- **Indywidualna organizacja studiów**

Indywidualna organizacja to jedno z praw studenta, które zostały wymienione w 85 ust. 1 Ustawy. Przepisy Ustawy nie precyzują jednak, na czym dokładnie miałyby polegać ta instytucja. Zasad oraz tryb przyznawania powinien zostać określony

w regulaminie studiów danej uczelni. Najczęściej realizacja zapewnienia prawa do indywidualnej organizacji studiów opiera się na podzieleniu zagadnienia na dwa odrębne uprawnienia studenckiego, które pozostają od siebie niezależne. Pierwszym jest, nazywany różnie na uczelniach, indywidualny plan studiów, indywidualny tok studiów czy też indywidualna organizacja studiów. Instytucja ta polega najczęściej na możliwości indywidualnego dostosowania realizacji programu studiów do potrzeb danego studenta. Może to dotyczyć np. braku obowiązku obecności na wskazanych zajęciach, możliwość wyboru grupy, modyfikacji zasad weryfikacji efektów uczenia oraz innych sposobów, mających na celu ułatwienie i pomoc studentowi, który nie jest w stanie zrealizować programu na normalnych zasadach i w trybie z przyczyn od niego niezależnych. Przestankami uprawniającymi do uzyskania takiej możliwości są najczęściej stan zdrowotny studenta lub dodatkowe aktywności, które podejmuje (np. drugi kierunek studiów, działalność w samorządzie, działalność społeczna). Drugą instytucją, która występuje na uczelniach, jest indywidualny program studiów, który pozwala modyfikować program studiów do indywidualnych potrzeb studenta w celu rozszerzenia jego treści oraz umożliwienia prowadzenia badań naukowych z zastrzeżeniem, że student niezależnie od tego musi osiągnąć założone w programie studiów efekty uczenia się dla kierunku. Uprawnienie takie najczęściej adresowany jest do studentów wybitnych, którzy wyróżniają się na tle innych i chcą dalej rozwijać swoje zainteresowania naukowe. Powyższe mają jednak charakter tylko przykładowy, zarówno pod kątem przedmiotowym danych instytucji, jak i ich nazwą. Jak już wcześniej wykazano, uczelnie posiadają dość dużą autonomię w zakresie ustalania tego, jaką formę oraz nazwę ma przybrać u nich indywidualna organizacja studiów. W powyższe wpisuje się regulamin studiów **Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie**. Zgodnie § 2 ust. 3 pkt regulaminu studiów UJ student ma prawo do odbywania zajęć według indywidualnej organizacji studiów. W § 24 regulaminu studiów UJ możemy z kolei zaobserwować dystynkcję indywidualnej organizacji studiów na „Indywidualny Program Studiów” oraz „Indywidualny Plan Studiów”. Szczegółowe zasady realizacji tych praw określa § 25 regulaminu studiów UJ :

„1. Indywidualny Program Studiów polega na modyfikacji programu studiów w celu dostosowania go do zainteresowań naukowych studenta lub umożliwienia mu

prowadzenia badań naukowych oraz przyznaniu indywidualnej opieki nauczyciela akademickiego.

2. Wniosek o przyznanie Indywidualnego Programu Studiów student zobowiązany jest złożyć przed rozpoczęciem roku akademickiego, w którym chce skorzystać z Indywidualnego Programu Studiów. W wyjątkowych przypadkach wniosek można złożyć w trakcie roku akademickiego.

3. Student ubiegający się o przyznanie Indywidualnego Programu Studiów przedstawia dziekanowi do zaakceptowania propozycję programu na najbliższy rok akademicki uzgodnioną z nauczycielem akademickim, który wyraził zgodę na pełnienie funkcji opiekuna naukowego. W przypadku niewskazania przez studenta kandydata na opiekuna naukowego, opiekuna wyznacza dziekan. Modyfikacja programu studiów musi zapewnić realizację wszystkich efektów uczenia się określonych w programie studiów.

4. Dziekan wyrażając zgodę na Indywidualny Program Studiów zatwierdza jednocześnie program studiów oraz kandydaturę opiekuna naukowego.

5. Opiekunem naukowym może być nauczyciel akademicki posiadający co najmniej stopień naukowy doktora.

6. Dziekan może wyrazić zgodę na Indywidualny Plan Studiów na wniosek studenta, którego sytuacja nie pozwala na uczęszczanie na zajęcia i zaliczanie przedmiotów zgodnie z programem studiów, w szczególności w przypadku:

1) niepełnosprawności lub choroby,

2) odbywania studiów na więcej niż jednym kierunku studiów,

3) sprawowania opieki na dzieckiem,

4) udziału w programie wymiany, której stroną jest Uniwersytet,

5) aktywnej działalności w samorządzie studenckim lub uczelnianej organizacji studenckiej na rzecz Uniwersytetu.

7. Indywidualny Plan Studiów może polegać w szczególności na:

1) modyfikacji sekwencyjnego systemu zajęć i egzaminów oraz modyfikacji formy zaliczeń i egzaminów, rozkładu zajęć dydaktycznych w ramach toku studiów lub wymiaru godzin zajęć dydaktycznych, z zastrzeżeniem § 10 ust.1 (wymóg uzyskania minimum 60 punktów ECTS na rok – dop.), 2) eksternistycznym zaliczaniu zajęć, w porozumieniu z prowadzącym zajęcia, 3) zmianach terminów egzaminów i zaliczeń.

8. Student ubiegający się o przyznanie Indywidualnego Planu Studiów przedstawia dziekanowi do zaakceptowania tryb egzaminów i zaliczeń przewidzianych na dany semestr, a w przypadku przedmiotów całorocznych na rok akademicki, oraz warunki zaliczeń uzgodnione i zaopiniowane przez prowadzących zajęcia.

9. Szczegółowe zasady odbywania studiów według Indywidualnego Programu Studiów lub Indywidualnego Planu Studiów określa rada wydziału.”

Uniwersytet Warszawski w swoim regulaminie studiów przewiduje z kolei podział indywidualnej organizacji studiów na 4 tryby. Zgodnie z § 26 ust. 3 regulaminu studiów UW są nimi: indywidualny program studiów realizowany we współpracy z opiekunem naukowym, indywidualny plan studiów, indywidualny tryb i termin zaliczania przedmiotów oraz indywidualny tryb studiowania przeznaczony dla studentów z niepełnosprawnością lub z chorobą przewlekłą. Natomiast § 26 ust. 4 regulaminu studiów UW mówi o tym, kto może ubiegać się o możliwość realizacji programu studiów w wyżej wskazanych trybach. „Zgoda na odbywanie studiów w trybie indywidualnej organizacji studiów może zostać wyrażona w szczególności:

1) studentom wyróżniającym się w nauce;

2) studentom uczestniczącym w pracach badawczych nieobjętych programem studiów;

3) studentom wyróżniającym się w działalności sportowej, w której reprezentują Uniwersytet;

4) studentom wyróżniającym się w działalności kulturalnej lub artystycznej;

- 5) studentom skierowanym na studia w innej uczelni lub instytucji krajowej lub zagranicznej;
- 6) studentom studiującym jednocześnie na więcej niż jednym kierunku studiów;
- 7) studentom z niepełnosprawnością lub chorobą przewlekłą;
- 8) studentkom w ciąży i studentom będącym rodzicami;
- 9) studentom przyjętym na studia w wyniku potwierdzenia efektów uczenia się;
- 10) w innych uzasadnionych przypadkach niż wymienione w pkt 1-9, w tym związanych ze zdarzeniami losowymi dotyczącymi studenta.”

Także **Politechnika Łódzka** przewiduje możliwość odbywania studiów według indywidualnego programu studiów lub indywidualnej organizacji studiów. Ta pierwsza została określona w § 12 regulaminu studiów PŁ:

„1. Studenci wyróżniający się dobrymi wynikami w nauce mogą ubiegać się o indywidualną organizację studiów polegającą na odbywaniu studiów według indywidualnego programu studiów (IPS). Decyzję w tych sprawach podejmuje Prodzikan.

2. Studiowanie w ramach indywidualnego programu studiów jest realizowane według regulaminu określonego dla danego kierunku studiów przez Prodzikana w porozumieniu z właściwą Radą Kierunku Studiów.

3. Dla studenta podejmującego studia według indywidualnego programu studiów Prodzikan: 1) powołuje w porozumieniu ze studentem opiekuna naukowego spośród nauczycieli akademickich; 2) w porozumieniu ze studentem i jego opiekunem naukowym ustala i modyfikuje indywidualny program studiów.

4. Student nierealizujący należycie ustalonego indywidualnego programu studiów może być decyzją Prodzikana skierowany do kontynuowania studiów na zasadach ogólnych. Student z własnej inicjatywy może wystąpić do Prodzikana z wnioskiem o rezygnację z realizacji indywidualnego programu studiów.”

Indywidualna organizacja studiów została natomiast określona w § 13 regulaminu studiów PŁ:

„1. W uzasadnionych przypadkach, w szczególności z powodu problemów zdrowotnych, studiowania na wielu kierunkach lub uczelniach oraz, gdy student reprezentuje uczelnie we współzawodnictwie sportowym minimum na szczeblu krajowym, dopuszcza się możliwość ustalenia dla studenta indywidualnej organizacji studiów polegającej na indywidualnej organizacji zajęć (IOZ) tj. zmianie kolejności realizacji przedmiotów przewidzianych programem studiów lub zmianie terminów i zasad zaliczania poszczególnych przedmiotów.

2. Indywidualną organizację zajęć ustala Prodziekan w porozumieniu ze studentem.”

Niezależnie od regulacji uczelnianych, indywidualnej organizacji studiów na studiach stacjonarnych nigdy nie można odmówić studentce w ciąży oraz studentowi będącemu rodzicem (art. 85 ust. 2 pkt 1 Ustawy).

- **Zajęcia z dziedziny nauk humanistycznych lub społecznych**

Zgodnie z § 3 ust. 1 pkt 7 Rozporządzenia program studiów musi przewidywać minimum 5 punktów ECTS, jakie student musi uzyskać w ramach zajęć z dziedziny nauk humanistycznych lub nauk społecznych. Realizacja tego wymogu może również służyć indywidualizacji procesu kształcenia – student najczęściej posiada możliwość wyboru zajęć z dziedziny nauk humanistycznych lub nauk społecznych i tym samym ukształtować sobie ścieżkę nabywania efektów uczenia się z tego zakresu. Wątpliwości natomiast mogą budzić kierunki, które zostały przypisane do dziedziny nauk humanistycznych lub nauk społecznych. Powstaje wtedy pytanie, czy jeżeli przykładowo kierunek należy do dziedziny nauk humanistycznych, to aktualizuje się wymóg realizacji minimum 5 punktów ECTS z dziedzin nauk społecznych i na odwrót. Sama treść przepisu nie rozstrzyga tej kwestii jednoznacznie.

- **Uznawanie efektów uczenia się**

Uznawanie efektów uczenia się polega na uwzględnieniu wiedzy, umiejętności lub kompetencji społecznych przewidzianych przez dany program studiów, a nabytych i zweryfikowanych w ramach innego programu studiów. Przykładowo, jeżeli na jednym kierunku student zobowiązany jest do zaliczenia przedmiotu x, a zaliczy taki sam albo podobny przedmiot z tożsamymi efektami uczenia się na innym kierunku, chociażby podczas wymiany, to powinien mieć możliwość przepisania oceny również na przedmiot x i tym samym zaliczenie go w ramach realizowanego programu studiów. Instytucja ta jest kolejną, która wpływa pozytywnie na możliwość indywidualizacji kształcenia – studenci mogą realizować część programu studiów na wybranych przez siebie innych niż macierzysta uczelnia, np. podczas wymian międzynarodowych. Uprawnienie to znajduje swoje źródło w Ustawie, dokładniej w art. 85 ust. 1 pkt 1 Ustawy, który stanowi, że student ma prawo do przenoszenia i uznawania punktów ECTS. Dyskusyjną jest natomiast możliwość przeniesienia i uwzględnienia wraz z punktami ECTS przedmiotu zaliczonego w ramach innego programu studiów, a niewystępującego w programie, na który punkty są przepisywane. Można przyjąć dwa stanowiska. Pierwsze, które pozwala na przeniesienie punktów wyłącznie na przedmiot będący częścią programu studiów, na który punkty są przepisywane. Drugie, które zakłada możliwość „dodania” nowego przedmiotu do realizowanego programu studiów, jeżeli osiągnięte na tych zajęciach efekty uczenia się będą pokrywać się i prowadzić do nabycia kierunkowych efektów uczenia się dla całego programu studiów, na który punkty miałyby zostać przepisane. Przyjęcie drugiego stanowiska powoduje jeszcze większą rolę i możliwości uznawania efektów uczenia się w indywidualizacji kształcenia.

- **Specjalności/specjalizacje**

Na wielu kierunkach studiów, ich programy przewidują tzw. specjalności, inaczej specjalizacje, czasami również określane jako ścieżki, bloki lub moduły. Próżno jednak szukać jakichkolwiek odniesień do tych zagadnień w prawie powszechnie obowiązującym. Zgodnie bowiem z art. 53 ust. 1 Ustawy, uczelnia prowadzi kształcenie na studiach na określonym kierunku, poziomie i profilu. Zarówno w ustawie, jak i w innych aktach, brak ustanowienia przepisu, który wprowadzałby możliwość podziału kierunku na specjalności. Nie wyklucza to jednak możliwości wprowadzenia specjalności, ścieżek itp. w ramach projektowania programów studiów i autonomii uczelni w tym zakresie. Nadal będzie to jednak jeden kierunek z jednym programem studiów, który może zawierać różne ścieżki jego realizacji. Nie jest to jednak odrębna instytucja prawna, która może wpływać na indywidualizację kształcenia. Szczegółowe omówienie problematyki specjalności itp. znajdzie się w poświęconej tej tematyce osobnej publikacji.

- **Odpowiednie zaprojektowanie programu studiów**

Poza wcześniej wskazanymi wymogami stawianymi programom studiów, uczelnie posiadają dość szeroką autonomię w ich kształtowaniu. To one decydują, jak konkretne studia będą wyglądać oraz w jaki sposób mają być realizowane. Jest więc to kompetencja, która istotnie wpływa na zakres indywidualizacji kształcenia. Uczelnia można przewidzieć sztywny program studiów (oprócz zapewnienia realizacji minimalnych ustawowych wymogów np. przedmiotów do wyboru) albo umożliwić studentom szeroki zakres kształtowania swojej ścieżki edukacyjnej, np. poprzez wprowadzanie modułów tematycznych, wielu specjalizacji, kategorii przedmiotów lub po prostu bardzo dużej liczby przedmiotów do wyboru. Istotnym czynnikiem jest również adekwatne dostosowanie form i metod kształcenia do efektów uczenia się, w szczególności wprowadzenie jak największej liczby metod, stawiających nacisk na studenta jako jednostkę.

- **Standardy kształcenia**

Standardy kształcenia to zbiór reguł i wymagań w zakresie kształcenia, dotyczących sposobu organizacji kształcenia, osób prowadzących to kształcenie, ogólnych i szczegółowych efektów uczenia się, a także sposobu weryfikacji osiągniętych efektów uczenia się (art. 68 ust. 2 Ustawy). Standardami kształcenia zgodnie z art. 68 ust. 1 Ustawy objęte są wyłącznie kierunki przy kształceniu przygotowującym do wykonywania zawodów: lekarza, lekarza denty, farmaceuty, pielęgniarki, położnej, diagnosty laboratoryjnego, fizjoterapeuty, ratownika medycznego, lekarza weterynarii, architekta i nauczyciela. Kierunki takie cechują się znaczącymi ograniczeniami w swobodzie kształtowania programów studiów – zależne są one w głównej mierze od standardów kształcenia. Standardy kształcenia ustanawiane są i zmieniane w drodze rozporządzenia właściwego ministra. Tym samym na kierunkach, które przygotowują do wskazanych wyżej zawodów, w stopniu znaczącym ograniczeniu ulegają możliwości indywidualizacji kształcenia.

- **Indywidualne studia międzydziedzinowe**

Bardzo dobrym przykładem indywidualizacji kształcenia są indywidualne studia międzydziedzinowe, które pozwalają na organizację bardzo elastycznych studiów, mogących zapewniać efekty uczenia się z więcej niż jednej dziedziny, a tym samym prowadzić do ukończenia studiów i uzyskania dyplomu na więcej niż jednym kierunku. Cechują się one dużą elastycznością i możliwością kreowania prawie w całości ścieżki edukacyjnej studenta w ramach interdyscyplinarnego nauczania. Indywidualne studia międzynarodowe zostały opisane w art. 59 Ustawy: „1. Uczelnia akademicka posiadająca kategorię naukową A+ albo A w co najmniej 4 dyscyplinach zawierających się w co najmniej 2 dziedzinach może prowadzić indywidualne studia międzydziedzinowe. 2. Indywidualne studia międzydziedzinowe są sposobem organizacji studiów umożliwiającym uzyskanie dyplomu ukończenia studiów na więcej niż 1 kierunku.”.

Podsumowanie

Indywidualizacja procesu kształcenia to nie tylko możliwość wyboru przedmiotów, ale także wiele innych instytucji zagwarantowanych przez przepisy prawa powszechnie obowiązującego, które zostały przedstawione w niniejszej publikacji. Należy jednak pamiętać, że podstawy prawne, to tylko zaczątek potencjalnych działań i ich realizacja może przybrać różnorodne ramy. W kolejnych publikacjach zostaną szczegółowo omówione poszczególne narzędzia służące indywidualizacji kształcenia, a także przedstawione wyniki badań, mających na celu weryfikację ich funkcjonowania oraz poziom i zakres indywidualizacji kształcenia w placówkach prowadzących studia pierwszego stopnia, studia drugiego stopnia oraz jednolite studia magisterskie w Polsce, a tym samym realizację studenckich praw w zakresie indywidualizacji programów studiów.

WYBUR ZAJĘĆ
WIDZISZ BŁĄD?

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

Zadanie publiczne współfinansowane jest ze środków
otrzymanych od Ministerstwa Edukacji i Nauki